

Valta on informaatioyhteiskunnan avainkysymys

Päivikki Karhula

David Souter on juuri puhunut tulevaisuuden trendejä käsittelevässä ohjelman osuudessa kansainvälisen kirjastojärjestö IFLA:n konferenssissa Lyonissa. Saimme nipistettyä hetken aikaa keskusteluun informaatioyhteiskunnan muutoksesta ja tulevaisuuden näköaloista. Souter katsoo alas mietteissään moderoin konferenssikeskuksen puolipyöreään saliin ja toteaa: ”Ymmärrätkö, että tämän rakennelman arkkitehtuuri on 2000 vuotta vanha? Ja sama koskee nykyisiä demokratian juuria”. Nopean muutoksen rinnalla olisi ajateltava myös pysyviä arvoja.

David Souter on toiminut viimeiset 10 vuotta ajan viestinnän ja ICT-alan konsulttina ja vieraillevana viestinnän professorina Skotlannissa (University of Strathclyde) sekä vierailevana luennoijana (London School of Economics and Political Science). Hän on tunnettu korkean tason vaikuttajana esimerkiksi Internet Government Forum -konferensseissa ja ihmisoikeusasioita ajavissa kansalaisjärjestöissä. Uusimmissa julkaisuissaan hän on käsitellyt informaatioyhteiskunnan muutostrendejä.

Valtarakenteiden muutos

- Käsitteistä informaatioyhteiskunnasta on paljon hypeä, huokaa Souter hieman kiusaantuneena. Taustalla on juuri päättynyt ohjelmakokonaisuus, jossa esillä oli myös uuteen teknologiaan markkinahenkisesti suuntautuneita puheenvuoroja, jotka eivät Souteria tyydytä näkemyksiltään.

- Kyse ei ole vain teknologisesta muutoksesta, täsmentää Souter. Se, mikä informaatioyhteiskunnan muutoksessa on oleellista ja on jäänyt paitsioon, on valtakoneiston muutoksen ymmärtäminen.

Souter pitää muutosta syvällisenä ja vakavana. - Seuraavassa vaiheessa edessä olevassa muutoksessa muotoillaan uudelleen yhteiskunnan valtarakenteet, painottaa Souter. – Informaatioyhteiskunnan kehitys tulee muuttamaan niitä para-

metreja, joiden kautta toimitaan ja käytetään valtaa. Uusissa valtarakenteissa oleellista on se, mitkä ovat ne tahot, joilla on valtaa. Kriittinen kysymys on myös se, miten valtaa käytetään.

Kontrolli on kaikkialla

Kaikkialla läsnä olevat teknologiat muuttavat yhteiskuntaa syvästi. - Tulevan informaatioyhteiskunnan luonne on erityinen siinä, että on mahdollista asettua sen ulkopuolelle. Siihen ei ole ulko-ovea, toteaa Souter. – Tämä on merkityksellistä etenkin siksi, että se mahdollistaa koko yhteiskunnan läpituokevan kontrollin. Kysymykset kontrolista eivät myöskään ole väliaikaisia. Ne ovat pysyviä siinä muutoksessa, johon nyt olemme matkalla.

Mitä sitten on tehtävissä kontrollin rajaamiseksi? - Nykytilanteesta ei ole enää paluuta entiseen, huokaa Souter. - Pandoran lipas on jo avattu. Se, mikä on mahdollista, on toimintavaihtoehtojen esittäminen. Esimerkiksi EFF on yhdessä muiden kansainvälisten kansalaisjärjestöjen kanssa laatinut 13 kansainvälistä periaatetta valvonnan rajoittamiseksi (International Principles on the Application of Human Rights to Communication Surveillance). Niissä tunnistetaan ongelmat ja esitetään uusia toimintamalleja, kokoaa Souter. – Hankalampi kysymys on siinä, tunnistammeko ongelmia. Ja etenkin siinä, tunnistammeko oikeita ongelmia.

Data on valtaa

Informaatioyhteiskunta on merkinnyt ja merkitsee edelleen vallansiirtoja, analysoi Souter. – Valtaa on siirtynyt etenkin yrityksille. Perinteiseltä medialta vallansiirrot ovat jo tapahtuneet verkko yrityksille, jotka hallinnoivat dataa ja tuottavat palveluja. Kun digitalisoituminen ja datan tallentaminen laajentuu, se vahvistaa kehityksen suuntaa. Valta siirtyy datan omistajille, ohjelmille ja analyysikoneistolle.

– Uudet omistukselliset rakenteet tuottavat uusia tahoja, joilla on merkittävästi valtaa yhteiskunnassa. Sen seurauksena valtakiistat tiivistyvät. Kennellä valtaa sitten on oikeastaan? Miten sitä on esimerkiksi parlamentilla? kysyy Souter. – Tähän kehityksen suuntaan on myös vaikea puuttua, jos ei synny kriittistä massaa, joka haastaa uusia valtarakenteita.

Algoritmit hallitsevat

Datan määrän kasvu ja sen varassa toimiminen tuo myös uusia ongelmia. – Kun datan määrä kasvaa, oleelliseksi tulevat analyysin mekanismit ja algoritmit, jotka hakevat tietoa ja tulkitsevat sitä, johdattelee Souter. – Kun todellisuutta tulkitaan datan kautta ja sitä järjestetään ohjelmallisesti, käyttäjiltä katoavat samalla mahdollisuudet arvioida sitä, missä määrin data pitää paikkaansa.

Kehityksen seuraavat vaiheet siirtävät valtaa myös teknologioille. – Käyttäjien ei yleensä ole mahdollista arvioida sitä, miten pätevästi algoritmit ja analyysit toimivat. Käyttäjiltä katoaa kontrolli datan analyysista, täsmentää Souter. – Analyysin skaala tulee laajentumaan ja sen yksilökohmainen tarkkuus kehittymään. Kun datan määrä kasvaa, se merkitsee suunnatonta analyysikoneistoa, joka havainnoi ja arvioi ihmisten toimintoja.

Verkko rankaisee erilaisuudesta

Verkossa ohjelmallinen poikkeavuuksien määrittely on tyypillistä, mikä voi haavoittaa etenkin toisinajattelijoita ja vähemmistöjä. – Demokratian säilyminen on tärkeää, sikäli kun sillä tarkoitetaan eri tavoin ajattelevien vähemmistöjen suvait-

semista, päättelee Souter. – Verkon vaikutus on itse asiassa vihamielinen poikkeavuuksille. Siinä on sen ongelma. Verkossa ei ole kyetty käsittelemään ja hallinnoimaan erilaisuuksia, vaan on käyty painostamaan niitä, jotka poikkeavat joukosta.

Olisiko hallinnolle sitten uusia malleja? Suoraan demokratiaan Souter ei aseta suuria toiveita. – Suora demokratia ei ole osoittautunut kaikilta osin kovin mallikelpoiseksi, toteaa Souter. Eikö meillä olisi opittavaa esimerkiksi Sveitsistä? – Sveitsistä, ihmettelee Souter. – Sveitsi on itse asiassa verrattain konservatiivinen maa. Suora demokratia ei ole johtanut siellä vain oikein hyvin lopputuloksiin. Sveitsissä on esimerkiksi hyvin maahanmuuttajavastainen ilmapiiri ja siellä on tehty vain muutama vuosi sitten kansalaisaloite kuolemanrangaistuksen uudelleen käyttöönnotosta.

Yksilökeskeisyys ei toimi

Souter on myös huolestunut yksilökeskeisen ajattelun hallitsevuudesta. – Individualismi, samoin kuin suora demokratia voivat johtaa myös autoritäärisyyden lisääntymiseen, täsmentää Souter. Esimerkiksi libertarismi, joka on leimallista usein sananvapausliikkeille, on hyvin yksilökeskeistä. Hallitus on paha, yhteiskunta ei ole relevantti ja toimitaan ikäänkuin individualistisen ihmiskäsityksen varaan. Yhteiskuntaa ei kuitenkaan voi hallita yksilökeskeisesti.

Demokratian toimintamallien säilyminen olisi tärkeää tulevaisuudessa. – Järjestäytynyt yhteiskunta ei ole vain rajoittaja, vaan mahdollistaja ja yhteisten asioiden hallinnoija, alleviivaa Souter. – Toimiva yhteiskuntajärjestys ja sen säilyminen on merkittävä asia. Hallitus ei ole lähtökohtaisesti vihollinen, vaan hyvä asia. Ongelmana on se, millainen yhteiskuntajärjestys antaa valtaa ja osallisuutta kaikille tahoille. Myös niille, jotka ovat eri mieltä.

Tietoa kirjoittajasta

Päivikki Karhula, päätoimittaja

Signum

Email. Paivikki.karhula@gmx.com